

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Hoewel hij soms de weerstand benoemt, houdt hij er geen rekening mee. Wanneer een klassiek kader niet haalbaar blijkt, is dat vaak in situaties waarin niettemin het psychoanalytisch werken toch een meerwaarde kan hebben. Waska heeft wat dat betreft gelijk. Dan is het belangrijk compromissen te sluiten waarin men afwijkt van de gouden standaard. Maar ik volg Waska niet in zijn stelling dat het kader sowieso toch geen belang heeft, dat alleen ›analytisch contact‹ telt en beslist of er al dan niet sprake is van ›psychoanalyse‹. Er is inderdaad niet noodzakelijk sprake van een psychoanalyse als men vijf keer per week op de divan ligt. Dat zal ook niemand beweren. Maar een klassieke setting en klassieke frequentie scheppen ongetwijfeld de beste kansen dat er psychoanalyse gebeurt, dat er ›analytisch contact‹ is. En dus blijft het een na te streven goed. Dit is een te lijk boek om een beperkte en minstens betwistbare stelling te illustreren.

De donkere kanten van een dandy

Bespreking van

Claudia Frank, Ludger M. Hermanns & Helmut Hinz (red.) (2007). *Jahrbuch der Psychoanalyse*, 55. Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog. ISSN 0075-2363, 187 pp., €52,-

ANNA BENTINCK VAN SCHOONHETEN

Gerhard Fichtner, emeritus hoogleraar geschiedenis van de psychiatrie en psychoanalyse, publiceert in ieder nummer van het *Jahrbuch der Psychoanalyse* een tot dan toe ongepubliceerde brief van Freud en bespreekt deze. Daarmee worden steeds weer enkele nieuwe feiten over het leven

van Freud toegevoegd aan wat reeds bekend was. In het laatste *Jahrbuch* (57) staat bijvoorbeeld een brief van Freud aan Jeanne Lampl-de Groot. Tussen Freud en Jeanne Lampl heeft een uitgebreide correspondentie bestaan. Hun briefwisseling ligt in de Library of Congress in Washington en kan ingezien worden. In het hier besproken *Jahrbuch* 55 gaat het om een brief van Freud aan Samuel Hammerschlag uit 1885. Samuel Hammerschlag was Freuds godsdienstleraar op het gymnasium. Toen Freud nog op school zat werd hij al thuis uitgenodigd bij de familie Hammerschlag (ouders en vier kinderen), voor wie hij altijd grote waardering heeft gehad. Een speciaal contact had Freud met Anna Hammerschlag (1861–1938), het tweede kind uit de rij. Toen hij voor het eerst bij de Hammerschlags kwam, was Anna nog een kind van elf of twaalf jaar. Zij was de enige vrouw buiten zijn familie die hij zijn leven lang getuoyeerd heeft. Freud schrijft de brief vanwege het huwelijk van Anna met Rudolf Lichtheim. Het huwelijk heeft kort geduurd, want Rudolf Lichtheim stierf acht maanden later aan tuberculose. Anna is onder een andere naam een beroemdheid in de psychoanalytische literatuur. Irma uit Freuds Irmadroom was samengesteld uit drie personen en Anna was er één van (brief van Freud aan Abraham van 9 januari 1908). Een ander interessant artikel in dit *Jahrbuch* is: *Die dunklen Seiten eines Dandys* — Oskar A. H. Schmitz in der Analyse bei Karl Abraham, door Wolfgang Martynkewicz. Oskar Schmitz (1871–1933) was aan het begin van de vorige eeuw een bekende Duitse schrijver, die later in de vergetelheid is geraakt. Hij heeft een reeks romans, essays en reisverhalen gepubliceerd en hield daarnaast dagboeken bij in de periode 1896–1918. Deze dagboeken zijn nu in drie delen uitgegeven. Het derde deel, *Die dunklen Seiten eines Dandys*, bestaat grotendeels uit dagboek aantekeningen van Schmitz' analyse bij Karl Abraham. Martynkewicz, docent literatuurwetenschap aan de universiteit

van Bamberg en Bayreuth, is de redacteur van deze dagboeken. Schmitz werd op zijn tweeëntwintigste, na de dood van zijn vader, financieel onafhankelijk. Hij brak zijn studie af, werd schrijver en leidde een rusteloos leven, waarin hij veel op reis was en voortdurend prostituees bezocht. Hij had last van depressies en toenemend van angsten. Schmitz trouwde twee keer. Zijn eerste huwelijk duurde een jaar, het tweede een half jaar. Zijn analyse begon op 13 november 1912 en brak in 1915 af. Het was oorlog en Abraham moest het leger in. Dat was duidelijk te vroeg. Schmitz kon het plotselinge afbreken van de analyse niet verdragen. Hij werd eerst depressief en later psychotisch. Het dagboek geeft een aardige kijk op een analyse in die dagen. Opmerkelijk is bijvoorbeeld dat de analyse geen aanloopfase lijkt te kennen. Alsof analyticus en analysant zo midden in de analyse springen. Op dag twee gaat het al, naar aanleiding van een droom, over erotische gevoelens voor de vader als substituit voor de moeder.

In dit *Jahrbuch* wordt door Herbert Willi uitgebreid aandacht besteed aan het boek van Ulrike May en Elke Mühlleitner (2005) over Edith Jacobson (1897–1978). Zij was lid van de Berlijnse psychoanalytische vereniging, werd gevangen gezet door de nazi's, maar wist uiteindelijk op wonderbaarlijke wijze toch naar New York te vluchten. Dit boek zou een aparte recensie verdienen. Daarnaast bevat het *Jahrbuch* een artikel van Leslie Sohn, dat eerder verscheen in: *Reason and passion — The work of Hannah Segal* (1997) (red. David Bell). Het gaat over zinloos geweld van een vader tegen een willekeurig slachtoffer. De kernvraag van het artikel luidt: Wat nu maakt dat deze vader precies dit slachtoffer uitzoekt? Een vertaling van een dergelijk, vrij recent, artikel maakt ook duidelijk dat de Duitsers nog steeds erg weinig tot geen Engelse artikelen lezen. Het artikel *Trauma und Versöhnung* van Samir Stephanos gaat over een speciaal voor vroeg getraumatiseerde patiënten

ontworpen behandeling. Stephanos is emeritus hoogleraar psychosomatische medicijnen. Dit is een interessant gevarieerd nummer van het *Jahrbuch*.

Literatuur

MAY, U. & MÜHLEITNER, E. (red.) (2005). *Edith Jacobson — Sie selbst und die Welt Ihrer Objecte, Leben, Werk, Erinnerungen*. Giessen: Psychosozial-Verlag.

Van A, Zie object a, tot Zwijgen

Bespreking van

Harry Stroeken (2008). *Psychoanalytisch woordenboek*. Amsterdam: Boom.
ISBN 978 90 8506 614 9; 282 pp., € 31,50

JO SMET

Psychoanalytisch woordenboek is een derde, herziene en vermeerderde editie van *Nieuw psychoanalytisch woordenboek* (2000), op zijn beurt een herziening van het eerste door Harry Stroeken geredigeerde *Psychoanalytisch woordenboek* (1994).

Dat er in vijftien jaar drie edities van zo'n uitgave verschijnen — in een periode waarin de psychoanalyse toch niet zulke glorieuze dagen doormaakt — is op zich opmerkelijk. Blijkbaar komt zo'n naslagwerk tegemoet aan een behoefte: de psychoanalytische terminologie is immers niet de meest eenduidige of doorzichtige, het gebruik en hergebruik van vele begrippen kent een eigen evolutie, er is een voortdurende aangroei van nieuwe inzichten en er zijn steeds veel creatieve denkers actief. Het is dus ook nodig dat zo'n woordenboek groeit, en bijgevoegd en herzien wordt. En, dit woordenboek werkt! Je begint het gefascineerd te 'lezen', het blijft boeien en interesseren.